

PARQUE NACIONAL DAS ILLAS ATLÁNTICAS

Un tesouro natural fronte as Rías Baixas

O 1 de xullo de 2002 foi a data oficial da declaración das Illas Atlánticas como reserva ecolóxica

Alberto García Gago

PONTEVEDRA | Os arquipélagos de Sálvora, Ons e Cíes, localizados na parte externa da bocana das rías de Arousa e Pontevedra e Vigo, respectivamente, están sometidos a unha forte influencia oceánica, mentres que o de Cortegada constitúe un sistema insular estuárico, protexido da influencia do mar aberto. Este último arquipélago é, por outra parte, o máis próximo a terra firme (0,2 km.) está integrado pola illa de Cortegada (41 hectáreas) e os illotes Malveira Grande, Malveira Chica, Briñas e O Con, que alcanza unha altura máxima de 22 metros sobre o nivel do mar. O arquipélago de Sálvora sitúase a uns 4 km da costa e a uns 10 km ao norte de Ons e consta da illa de Sálvora (190 ha) e as moito máis pequenas de Sagres, Yionta, Ervo-

sa e Noro, ademais dun gran número de pequenos illotes e baixíos rochosos; a súa altura máxima é de 71 m na illa maior. As illas de Ons (367,5 ha, con altura máxima de 128 m) e Onza, ademais dos illotes Centolo e Freitosa, tamén distan 4 km de terra firme, localizándose a uns 12 km ao norte de Cíes. Este último arquipélago, a 2,7 km de terra firme, está formado polas illas de Monte Agudo (179,5 ha), Faro (106,6 ha) e San Martiño (145,5 km), así como de varios pequenos illotes (Penela dos Viños, Ruzo, Garabelos e Agoeiro), sendo o que alcanza unha maior altura (197 m sobre o nivel do mar) a illa de Monte Agudo. A área de augas mariñas de Sálvora, Ons e Cíes está delimitada pola isóbata de 10 m. Toda a área pertence á rexión eurosiberiana, provincia atlántico-europea e subprovincia cántabro-atlántica, e adscribíse ao sector galaico-portugués. O dominio climático é o oceánico húmido con tendencia á aridez estival. Os arquipélagos oceánicos mostran unha notoria escaseza de precipitacións ao comparalos coas zonas continentais próximas, rexistrando medias anuais de 800-900 litros por metro cuadrado, e acusan unha importante seca estival. As temperaturas medias sitúanse arredor dos 14 °C, cunha amplitude térmica de 10 a 19 °C. En contraste, o arquipélago de Cortegada atópase na área de transición entre o dominio climático anterior e o oceánico hiper-húmido e, por outra parte, a súa localización no fondo da ría e a súa proximidade ao continente achegan as súas características meteorolóxicas ás

de terra firme, o que redonda nunha pluviosidade moito máis elevada (1.900-2.000 mm). Nesta zona as temperaturas medias son lixeiramente superiores (arredor dos 15 °C) e a amplitude térmica máis reducida (12-17 °C), pero tamén se acusa unha clara seca estival.

O Parque Natural forma parte dos seguintes concellos: Ríeira, Vilagarcía de Arousa, Bueu e Vigo.

Orografía | En termos xerais, os arquipélagos de carácter oceánico están dominados por extensas fronteas acantiladas na súa cara de mar aberto. Estas fronteas son especialmente abruptas e quebradas, e chegan a superar os 100 m de altura e a presentar un gran número de covas mariñas (furnas) en Ons, e sobre todo, en Cíes. A

predominando aquí as ladeiras en suave pendente e os afloramentos rochosos illados, máis que tamén hai cantís de considerables dimensións nos illotes veciños de Sagres e Noro. Entre os sistemas dunares asociados ás praias destacan o sistema de praia-barreira de Rodas e as dunas de Figueiras-Muxieiro, ambos os dous en Cíes, así como a illa Vionta, cuxo perímetro está case totalmente constituído por areais. A vexetación de >>>

Nas imaxes, diferentes panorámicas das illas Cíes e Ons. | JAVIER CERVERA-MERCADILLO

Vista da marabillosa paisaxe da ría de Vigo que se pode apreciar dende de dos principais areais das Illas Cíes, un auténtico paraíso visual e natural, de areas brancas e finas, augas cristalinas e gran riqueza natural. | JAVIER CERVERA-MERCADILLO

O medio mariño, un dos principais valores do parque

■ O medio mariño é un dos valores fundamentais do Parque Nacional das Illas Atlánticas. A súa elevada biodiversidade, representativa dunha gran parte dos fondos atlánticos galegos, é consecuencia das especiais condicións oceanográficas (forte influencia oceánica na cara occidental dos arquipélagos exteriores, circulación estuárica nas rías, existencia de afloramentos), físico-químicas e xeomorfolóxicas,

factores que redundan nunha gran variedade de hábitats e, en consecuencia, de comunidades algais e faunísticas. A diferente orientación e configuración das illas oceánicas determina a existencia de diferentes substratos e pendentes nos fondos das caras occidental e oriental das mesmas. A fronte occidental, encarada a mar aberto e sometida a fortes ondas, que asegura augas altamente oxixenadas,

mostra un perfil de elevada verticalidade, moi abrupto e de substrato basicamente rochoso, como corresponde á paisaxe dominante de acantilados de considerable altura na parte emerxida das illas. En contraste, a fronte oriental reflicte a existencia de praias e cantís de baixa altura na parte emerxida, presentando fondos máis superficiais nos que alternan os substratos rochosos e os de natureza móbil, sedimentarios,

como os de area, cascallo (constituídos por restos de cunchas) e os de maérl (fondos coralíneos formados principalmente por restos de algas vermellas calcarias e cascallo). A variedade de hábitats e procesos ecolóxicos favorece a existencia dun gran número de especies de algas (poio menos 211 inventariadas, con 33 especies de algas verdes, 122 de algas vermellas e 56 de algas pardas), moitas delas vulnerables ou raras (máis

de 40), así como unha rica fauna de invertebrados (25 especies de poríferos, 18 cnidarios, 8 anélidos, 51 moluscos, 27 crustáceos, 21 equinodermos, 11 ascidiáceos e 3 briozoos) e de peixes. O infralitoral é o dominio de extensos bosques de grandes algas pardas, sobre todo Saccorhiza polyschides e Laminaria ochroleuca, considerados como a comunidade de maior riqueza específica no litoral español. Así mesmo >>>>

PARQUE NACIONAL DAS ILLAS ATLÁNTICAS

A diversidade de avifauna confírelle unha gran significación ecolóxica ó arquipélago

>>> marisma tamén está presente, aínda que restrinxida a pequenas áreas. A cuberta arbórea autóctona é actualmente reducida, e as súas mellores representacións atópanse en Cortegada e Malveira Grande. No pasado todos os arquipélagos estiveron habitados, pero na actualidade só a illa de Ons mantén unha pequena poboación de maneira permanente, aínda que tanto esta illa como as Cíes reciben durante a primavera e o verán un gran número de visitantes e turistas. Sálvora e Cortegada son propiedades particulares de acceso restrinxido. Mantéñense pequenas áreas cultivadas (en Ons) e plantacións forestais en todas as illas grandes (especialmente en Cíes), así como algunhas edificacións abandonadas e vivendas. ■

Alberto García Gago
PONTEVEDRA | No que respecta á fauna de invertebrados terrestres, inventariouse gran número de especies protexidas por diferentes convenios internacionais. Así, entre as 51 especies de artrópodos protexidos encóntanse 2 arácnidos, 7 odonatos, 2 ortópteros, 1 mántido, 2 neurópteros, 10 coleópteros, 1 díptero, 23 lepidópteros e 2 himenópteros.

A fauna de vertebrados terrestres

Avifauna

1 de xullo do 2002

Esta foi a data oficial da declaración deste conxunto de illas como Parque Natural Marítimo Terrestre.

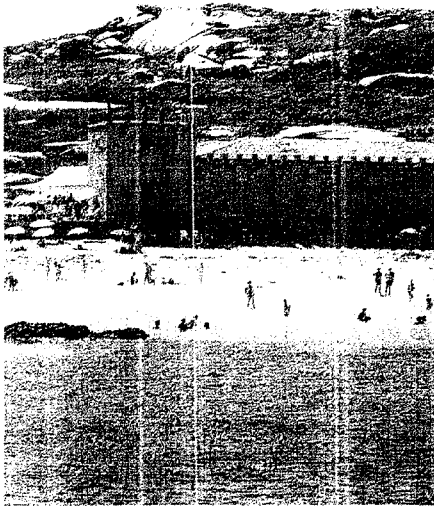
comprende 5 especies de anfíbios, 9 de réptiles, 124 de aves e 12 de mamíferos. Todos os arquipélagos son de elevado interese para a herpetofauna española ou galega, e mostran un forte compoñente mediterráneo.

Avifauna | A importancia avifaunística está claramente determinada polas importantes poboacións de aves mariñas que usan todos os arquipélagos, ben como zonas de cría, ben como pousadoiros ou áreas de alimentación durante o inverno ou os pasos migratorios. As illas oceánicas albergan as maiores colonias de cría da gaivota patiamarela (*Larus michahellis*), que supera as 31.000 parellas, o que representa máis do 10% da poboación total

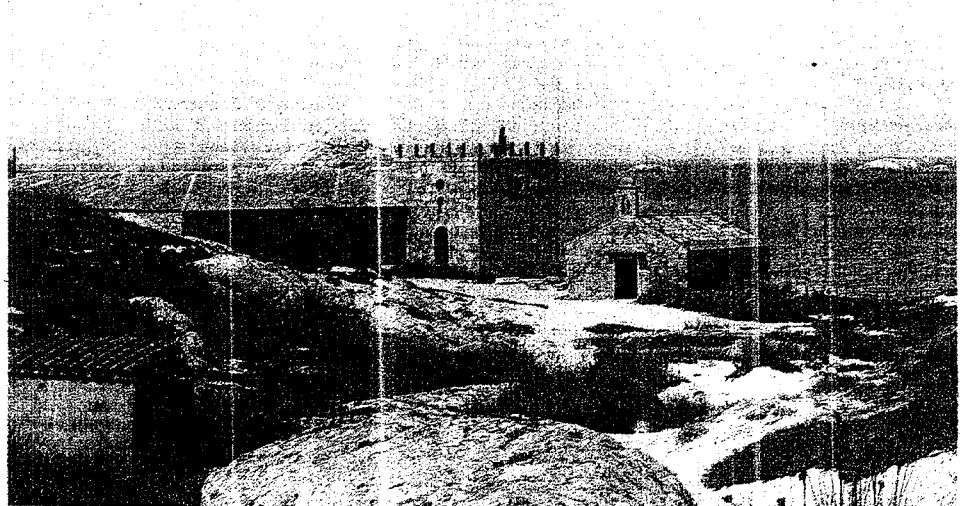
e o núcleo máis importante do mundo. Así mesmo, os efectivos do corvo mariño cristado (*Phalacrocorax aristotelis*) poden roldar as 2.000 parellas, cantidade que supón un 70% da poboación ibérica e sitúa estas illas entre os principais núcleos da especie en Europa. De menor magnitude, pero de grande interese por tratarse de aves de distribución moi localizada en España, son as poboacións de gaivota escura (*Larus fuscus*) (60-70 parellas) e de paíño pequeno (*Hydrobates pelagicus*) (mínimo de 19 parellas). Entre as aves mariñas non nidificantes destaca o furabuchos balear (*Puffinus mauretanicus*), endemismo en perigo crítico de extinción, que utiliza as augas do parque nacional como área regular de parada migratoria en cantidades impor-

tantes (ata máis de 1.000 exemplares en ocasións), así como o arao común (*Uria aalge*) especie que, aínda que extinguida localmente como nidificante en 1988, forma concentracións durante a invernada e a migración.

A avifauna non mariña de cantil é moi interesante e confírelle unha gran significación ecolóxica ás illas de carácter oceánico, malia que os efectivos de todas as especies son escasos e varias delas se atopan xa nunha situación crítica, mesmo de extinción. Entre elas destacan o falcón peregrino (*Falco peregrinus*) (3-5 parellas), a pomba das rochas (*Columba livia*), o andoriño real (*Apus melba*) (25-30 parellas), a choia (*Pyrrhocorax pyrrhocorax*), a gralla pequena (*Corvus monedula*) e o corvo grande (*Corvus corax*).

Visitantes disfrutaban da illa de Sálvora nun dos seus areais. | ARQUIVO

Espectacular panorámica da ría de Arousa que se observa dende a illa de Sálvora, unha das illas que forman o Parque Nacional das Illas Atlánticas. | ARQUIVO

>>> varias especies vulnerables, endémicas ou infrecuentes ocupan estes medios, como as esponxas (*Spongia officinalis*), as gorgonias (*Eunicella verrucosa* e *Leptogorgia lusitánica*), ou os corais brandos (*Aleyonium* spp).

Vertebrados | Entre os vertebrados mariños documentouse a presenza de dúas especies de tartarugas, unha de foca e polo menos sete cetáceos.

Aínda que a maior parte destas especies son visitantes ocasionais, a marsopa (*Phocoena phocoena*), que se encontra aquí no bordo meridional da súa área de distribución, o golfinho común (*Delphinus delphis*) e o arroaz (*Tursiops truncatus*), que utiliza estas augas como área de reprodución e alimentación, son cetáceos de presenza regular no Parque Nacional Marítimo Terrestre das Illas Atlánticas. ■

Un inventario florístico de gran variedade

■ O inventario florístico do conxunto dos arquipélagos de carácter oceánico inclúe 412 especies. A flora do Parque Nacional, de marcado compoñente mediterráneo, destaca polo seu gran número de elementos endémicos de diverso grao. Entre os taxóns máis ameazados e de distribución máis localizada encóntanse o *Erodium maritimum*, pequeno xeranio localizado en Cíes e en perigo crítico de extinción en España; *Cyrtis*

insularis, especie de leguminosa arbustiva propia de acantilados mariños e endemismo estrito das illas de Ons e Vionta; *Rumex rupestris*, aceda endémica do occidente de Gran Bretaña, Francia e Galicia, localizada en cantís húmidos de Ons e en situación crítica; e *Linaria arenaria*, pequena planta anual propia de dunas estabilizadas, que ten en Ons e, sobre todo en Sálvora, dúas das súas tres únicas localizacións coñecidas en España.

A secular deforestación por queimas, cortas e pastoreo e as plantacións forestais de especies autóctonas provocaron a desaparición case total da xa de por si escasa cuberta arbórea natural das illas de carácter oceánico. Mantéñense, non obstante, algunhas singulares representacións de bosque autóctono no arquipélago de Cortegada, como o bosque de carballo negral ou cerquiño e o famoso bosque de loureiro da mesma illa.